

Gellérd Judit: *A Liberté rabja. Dr. Gellérd Imre (1920–1980)*. ODFIE – Uniquest. Kolozsvár 2005. 230 oldal.¹

Különös a címe Gellérd Judit könyvének: a *szabadság* rabságában. De a kötet olvastán kiderül, hogy a Liberté a Duna-deltában régen megfeneklett francia teherszállító hajó neve. „Télvíz idején, amikor a hajó belefagyott a mocsárba, vasgyomra jégveremmé vált. Nyáron viszont, mint katlanban, fullasztó hőség gyötörte az egymás hegyére-hátára zsúfolt foglyokat.”

A 20. századi, gyötrelmesen küzdelmes erdélyi magyar lelkézsors érzékletes ábrázolása mellett érdekfeszítő családragény a könyv, mintegy a feléig két főszereplővel. Gellérd Imre és felesége, Kovács Judit életpályája párhuzamos, egy időre összefonódik, hogy aztán a főhős szabadulása után a rá nehezedő magánynyal birkózva a családi háttér biztonsága nélkül próbáljon talpra állni.

Gellérd Imrét ellentmondásos személyiségnek tartották kortársai. Ez az ellentmondásosság már a születési bizonyítványa kiállításakor elkezdődött: római katolikusnak írták be a tősgyökeres unitárius család sarját. Aztán folytatódott azal, hogy édesapja korai halála után a tisztas paraszti létből a legsötétebb nyomorba süllyedt a többgyermekes család. Kisebrendűségi érzését a (városi) polgári jólétben élőkkel szemben sohasem tudta leküzdeni, pedig tudta magáról, hogy egyházának kiemelkedően tudós tagja. Egy unitárius lelkész éles szemének, a tehetség felismerésének köszönhető, hogy a pásztorfiú iskolába került – és itt a következő ellentmondás! – Székelyudvarhelyre román tanintézetbe, a nyelv ismerete nélkül. Csakhamar osztályelső lett, anyanyelvi szinten elsajátította a román mellett a franciát (hosszas rabsága idején, a „börtönakadémián” angolul is megtanult), házitanítója lett a román polgármester fiának.

Elkötelezett unitarizmusa a lelkészi pálya felé terelte. 1939 őszén, 19 évesen beiratkozott a kolozsvári Unitárius Teológiai Akadémiára, majd ezzel párhuzamosan 1941 őszétől franciát, román, filozófiát, lélektant, pedagógiát és szociológiát tanult a Ferenc József Tudományegyetemen. Tanulmányozta a marxizmust is.

¹ A kolozsvár-belvárosi unitárius templomban 2005. augusztus 14-én a vasárnapi istentiszteletet Gellérd Imre (1920–1980) mártír-lelkész emlékének szentelték. A szószéki szolgálatot az Amerikai Egyesült Államokban lelkészként működő dr. Gellérd Judit végezte. Az istentiszteletet követően mutatták be dr. Gellérd Judit *A Liberté rabja* című, édesapja küzdelmes-tragikus életéről írt és halálának 25. évfordulóján megjelentetett könyvét. (A könyv angol változata két évvel ezelőtt jelent meg, ezer példányban már elkelt az Amerikai Egyesült Államokban, és második kiadását is tervezik.)

1944-ben tanárként kezdte el pályáját a székelykeresztúri Orbán Balázs Unitárius Gimnáziumban. 1946-ban szentelték lelkésszé, s ugyanabban az évben fejezte be tanulmányait a Bolyai Tudományegyetemen. Akkor lépett az életébe a könyv másik főszereplője, gimnazista tanítványa, Kovács Judit. Kettejük életében közös kiindulópont az árvaság és a szülők elvesztése következtében a nyomorba-jutás. Juditot örökbefogadás emelte ki a nincstelenségből, és juttatta polgári jóléthez. Erős egyéniségét a zsarnok nevelőanya sem tudta megtörni, bár még a férjhezmenés ügyében is fejet hajtott anyja akarata előtt. De azért kiharcolta, hogy tanulmányokba kezdjen a marosvásárhelyi Orvostudományi Egyetemen. Évfolymelső lett, felívelő orvosi karriert jósoltak neki. Másodéves korában mégis otthagya az egyetemet, anyjának engedelmességre felelőse lett Gellérd Imrének. A két tehetséges ember közös vonása volt, hogy a maguk helyén mindketten maximálisan akartak teljesíteni. A városi lányból nagy háztartást vezető, a gyakori vendégeket példásan ellátó, a lelkészi gazdaságot irányító papné lett Siménfalván. Házasságával római katolikusból unitáriussá lett, a közösségépítésben is méltó társává vált lelkész férjének. Életük legboldogabb időszaka volt a Siménfalván töltött 12 esztendő, ezalatt született két gyermekük is.

Közben Gellérd Imre lelkészi teendői mellett könyvtárakban búvárkodva elkészült az unitárius, sőt az egyetemes erdélyi történetírás szempontjából is nagy értékű doktori értekezésével. A kolozsvári teológiai intézetben már kitűzték a doktorrá avatás időpontját, amikor 1959. november 5-én, Imre névnapján, éjszaka megállt a lelkészi lak előtt a „fekete autó”. (Fogalom volt akkoriban a Securitate fekete autója, nemcsak exponált értelmiségiek és politikusok, de közrendi emberek is rettegve figyelték, mikor áll meg házuk előtt éjszaka. Elég volt egy feljelentés, vagy az, hogy egy elvtársnak megtetszett valakinek a háza, egy élet szorgalmas munkájával gyűjtött vagyona, és máris elhurcolták a családfőt, kenyér nélkül hagyták, évekig zaklatták a családtagokat.)

Gellérd Imre a Securitate félelmetes kolozsvári börtönében minden lelki erejét latba vetve próbált ellenállni az agymosásnak, nehogy elárulja lelkéstartársait. Hónapok múlva került sor a katonai törvényszéki tárgyalásra, amelyen a felesége is ott ült a hallgatóság soraiban. A fő vádlott, dr. Simén Dániel, magával rántotta Imrét. Ő pedig nem mentette magát a mesterének tartott lelkésszel szemben.

Judit nem tudta elfogadni a koncepciók per tényét, nem tudta megbocsátani, hogy a férjének fontosabb volt a mestere, mint a családja. Férje letartóztatásától kezdve egyedül kellett eltartania, nevelnie két gyermekét, a siménfalvi otthon el kellett hagyniuk, s a Securitate azon fenyegetésére, hogy mivel hivatalosan nem ő a családfő, elveszik tőle a gyermekeit, elvált Imrétől. A baráti tanácsok ellenére nem vállalt el akármilyen munkát, olyat akart, ami közel áll álmához, ha nem lehetett orvos, legalább asszisztens akart lenni. A könyv végigkíséri küzdelmét a székelyudvarhelyi Egészségügyi Technikum elvégzésén át a kórház belgyógyászati osztálya főasszisztensi kinevezéséig, bemutatóval maximális helytállását a

munkában és anyai hivatásában. Az ő fonalát akkor ejti el a szerző, amikor 1964 augusztusában Gellérd Imrét szabadon engedték. Judit nem volt hajlandó feladni nehezen kivívott önállóságát, nem tudott (nem akart?) visszatérni a lelkészfelelőség szerepébe.

Mint a szerző a könyv előszavában írja, édesapját egyetlenegyszer tudta rávenni, hogy beszéljen börtönéveiről. Annak a poklok kínjait jelentő öt évnek az ábrázolásához édesapja fogolytársainak írásait és szóbeli közlését használta fel. A könyv háromnegyedét képezi Gellérd Imre megkínzásának története a Securitate börtönétől kezdve a szamosújvári börtönön és a Duna-csatornai román Gulágon át újra Szamosújvárig. Szabadulása után a magány kínozza leginkább Gellérd Imrét. Belevetette magát a munkába, disszertációját felújítva-kiegészítve ismét doktoravatásra készült. De megint csak nem kapta meg a tudásának kijáró doktori címet – ez esetben saját egyháza középszerű akarnokainak köszönhetően (csak post mortem került a neve elé a doktori cím). Új szolgálati heyén, Homoródszentmártonban nem tudott olyan családias közösséget kialakítani a híveiből, mint Siménfalván. Úgy érezte, minden próbálkozása kudarcba fullad. Amikor aztán arról értesült, hogy ismét a Securitate markába kerülhet, feladta a küzdelmet, s önként vált meg a földi léttől...

A szerző adósságát törlesztette a könyv megírásával, amiért a marosvásárhelyi orvosi egyetem elvégzése után nem maradt édesapjával, hanem Budapestre távozott, és szüleivel szemben azzal, hogy mindkettejük álmát megvalósította: orvos lett, majd megbecsült unitárius lelkész az Egyesült Államokban.

SCHULLER MÁRIA

ESZMÉK – GONDOLATOK

AZ ÉLET ÉRTELMEÉRŐL

Az élet értelme abban áll, hogy értelmetlen azt mondani, hogy nincs értelme. (*Niels Bohr*)

Szeretnék idézni egy mondatot, amit Niels Bohr mondott, amikor az élet értelméről vitatkoztunk néhány fiatal előtt. Bohr kijelentette: „Az élet értelme abban áll, hogy értelmetlen azt mondani, hogy nincs értelme.”

Az élet értéke azokban az értékekben van, amelyet magunk hozunk létre, azaz mindenki saját maga adja meg életének értelmét.

Vagy ha a vallás nyelvén akarjuk kifejezni magunkat: minden élet közvetlen Isten felé mutat, és értelmét ebből a vonatkozásból nyeri. Ezt a kapcsolatot minden egyes embernek magának kell keresnie, és remélheti, hogy ez egyszerűen megadatik neki. (*Werner Heisenberg*)

Kétlem, hogy az orvos általános megfogalmazásban meg tudja válaszolni a kérdést. Ugyanis az élet értelme emberenként változik, napról napra, és óráról órára. Ezért nem az élet általánosságban vett értelme, hanem inkább az egyén életének egy adott pillanatában jelentkező specifikus értelme számít. Ezt a kérdést általánosságban megfogalmazni ahhoz hasonlítana, mintha egy sakkbajnoknak a következő kérdést tennék fel: „Mondja kedves Mester, mi a legjobb lépés a világon?”

Egyszerűen nincs önmagában vett legjobb (vagy akár csak jó) lépés, kiszámítva a játék adott helyzetéből. Ugyanez érvényes az emberi létre is.

Ne keressük az élet elvont értelmét. Mindenkinek megvan a saját meghatározott hivatása vagy küldetése az életben, hogy egy konkrét betöltést igénylő feladatot végezzen el. Ezen a téren az illető nem helyettesíthető, az élete sem ismételtető meg. Ezért mindenki feladata egyedülálló, mint annak végrehajtását szolgáló specifikus lehetősége... (*Viktor E. Frank*)

Ahhoz, hogy az életnek értelme legyen és iránya, tartós eltökéltségre van szükség, egy távoli célra, amely felé törekedhetünk. A természetünkéből fakadó végcélnak két tulajdonsága van: olyannak kell lennie, hogy valóban dolgozni le-